

Bengt Holmströmin rooli talouspoliittisessa keskustelussa

Martti Hetemäki

Bengt Holmströmillä on ollut keskeinen rooli Suomen talouspolitiikkaa koskevassa keskustelussa jo usean vuosikymmenen ajan. Hän on osallistunut aktiivisesti keskusteluun ja ollut mukana lukuisissa asiantuntijaryhmissä antamassa politiikkasuosituksia talouden lähihistorian merkittävissä käännekohdissa. Käsittelen tässä kirjoituksessa erityisesti Suomen 1990-luvun laman ja 2000-luvun talouskriisin aikaa sekä kansainvälistä finanssikriisiä ja julkisen sektorin roolia.

1. Suomen talouskriisit

Jo Suomen 1990-luvun laman aikaan Bengt Holmström toi esiin tarpeen ajatella talouspolitiikan kysymyksiä myös valtavirrasta poiketen. Hän kritisoi sekä keskustelijoita että mediaa siitä, että vahvan markan politiikkaa yksi-

oikoisesti tuettiin, eivätkä muut mielipiteet olleet hänen mielestään sallittuja.¹

Vuonna 1992 Holmström osallistui Sixten Korkmanin vetämään talouspolitiikan asiantuntijaryhmään. Valtioneuvoston kansalian maaliskuussa 1992 julkaisemassa raportissa työryhmä esittää seuraavia huomioita ja suosituksia (Valtioneuvoston kanslia 1992):

- julkisen sektorin velkaantuminen pitää kääntää keskipitkällä aikavälillä laskuun
- ei kokonaisveroasteen nostoa etenkin työtulojen verotus on jo liian korkea
- teollisuustukia on karsittava

---

¹ *Sitran haastatteluaineistosta löytyy seuraava lainaus (Kiander 2001): "Minua alkoi ärsyttää se, että tässä oli selvästi yksioikoinen linja. Kaikki muu mielipide oli kiellettyä paitsi vahvan markan politiikka ja lehdistö oli täysin aivopesty tässä subteessa."*

VTT Martti Hetemäki (martti.hetemaki@vm.fi) on valtiosihteerin kansliapäällikkönä valtiovarainministeriössä. Kirjoitus perustuu Hetemäen puheenvuoroon Taloustieteellisen yhdistyksen 27.11.2016 järjestämässä seminaarissa Bengt Holmströmin saaman taloustieteen Nobel-palkinnon kunniaksi.

- nykyistä joustavampaa palkanmuodostusta on edistettävä
- tulospalkkauksen muotoja on pyrittävä kehittämään ja
- entistä enemmän työsuhteasioita pitää saada työpaikkatasolle sovittaviksi.

Kansantaloudellisessa yhdistyksessä 29.4.1992 pitämässään Suomen talouskriisiä käsittelevässä esitelmässään Holmström näki kotitalouden ja yritysten ylisuuren velkaantumisen talouden keskeisimpänä ongelmana. Tällä oli hänen mielestään ratkaiseva vaikutus makrotalouden elpymiseen. Tilaisuudessa kommenttipuheenvuoron käyttäneen Vesa Vihriälän mukaan Holmström pohti pitkään inflatointia (devalvointia) velkojen reaaliarvon alentamiseksi, mutta päätyi kuitenkin käsitykseen, ettei se ollut Suomelle hyvä vaihtoehto siinä vaiheessa kun hintakilpailukykyongelma oli olennaisesti lievittynyt ja sitoutumisessa EY-maiden kiinteän kurssin politiikkaan oli otettu lisäaskelia.

Professorit Pertti Haaparanta, Bengt Holmström, Seppo Honkapohja, Erkki Koskela ja Jouko Paunio pohtivat samana vuonna 1992 omana ryhmänään vielä erikseen valuutapolitiikkaa. Ehdotuksessaan talouspolitiikseksi ohjelmaksi he toteavat (Haaparanta ym. 1992): *”Jos markka joutuu voimakkaan hyökkäyksen kohteeksi ja pankkikriisi sekä kansantalouden velkaongelmat vielä pahenevat nopeasti, niin siirtyminen markan kelluttamiseen muodostuu välttämättömäksi. Tällöin julkisen vallan on myös selvästi ilmoitettava siirtymisestä uuteen valuuttakurssijärjestelmään. Samassa yhteydessä on tuotava selkeästi julki ne tavoitteet, joihin rahapolitiikka kiinnitetään. Siirryttäessä kelloviin kurssiin markka mitä todennäköisimmin devalvoituu huomattavasti.”*

Suomen 2000-luvun talouskriisissä Bengt Holmström on ollut aktiivinen keskustelija ja

ratkaisujen hakija. Vuonna 2014 Holmström laati yhdessä Sixten Korkmanin ja Matti Pohjolan kanssa valtioneuvoston tilaaman Suomen talouskriisiä käsittelevän muistion. Muistio on asiantuntija-arvio kriisin luonteesta ja kasvun edellytyksistä. Sen mukaan Nokian menestys ylläpiti Suomessa pitkään petollisen suotuisaa talouskasvua, jonka ansiosta budjettilyijäämät olivat isoja ja työttömyys aleni, mutta palkat ja julkiset menot nousivat kestäättömästi. Muistion keskeiset viestit voidaan kiteyttää seuraavasti:

- Hyvien vuosien aikana karttui paljon yleiskäyttöistä osaamista ja kansainvälistä kokemusta. Suomella on edellytykset palata vanhalle kasvu-uralle, mutta yksittäistä ja nopeavaikutteista keinoa ei ole olemassa.
- Julkiset menot eivät ole rahoitettavissa nykyisillä veroasteilla ja toisaalta verotuksen nostoon ei ole varaa. Hyvinvointivaltio on mitoitettava rahoituksen kestävyuden mukaisesti.
- Julkisten palvelujen tuottavuuden ja työhön osallistumisasteen nosto ovat tärkeitä.
- Talousahdingon tärkeimmät syyt ovat tällä kertaa ulkoisia, mutta korjaavat keinot kotimaisia. Hyvän valmistelun pohjalta on tehtävä kipeitäkin valintoja.

Elokuussa 2016 Bengt Holmström, Sixten Korkman ja Vesa Vihriälä laativat valtiovarainministeri Petteri Orpon pyynnöstä muistion talouspolitiikan suuntaustarpeista. He totesivat muistiossa, että Suomen talous on edelleen rakennemuutosten kourissa ja maan sopeutumiskyky on riittämätön. Erityisesti rakennepolitiikassa on paljon tehtävää. Finanssipolitiikan linjan he totesivat sen sijaan olevan kohdallaan.

Erityisesti he nostivat esiin seuraavia tärkeitä politiikkasuosituksia:

- Työllistämiskynnys ja työn vastaanottokynnys on saatava matalammiksi. Aktiivisen työnhaun vaatimusta tulee vahvistaa ja aktiivitoimia lisätä. On syytä kokeilla myös uusia innovatiivisia ratkaisuja.
- Valtion on tavoiteltava digitalisoinnin maksimaalista hyödyntämistä. Hallituksen linjaukset ovat hyvät perusta. Nyt on olennaista korkea kunnianhimon taso ja määrätietoinen toimeenpano.
- Suomi kaipaa merkittävää korkeakoulu-uudistusta. Valtiolta kaivataan pääomasijoituksia ja yliopisto-järjestelmän rakenteellisen kehityksen suuntaviivojen selkeää ja nopeaa määrittämistä.

2. Kansainvälinen finanssikriisi ja julkisen sektorin rooli

Suomea koskevaan talouspoliittiseen keskusteluun osallistumisen lisäksi Bengt Holmström on viime vuosina pohtinut paljon kansainvälisiä finanssikriisiä. Hän on muun muassa analysoinut finanssikriisiä poikkeuksellisen suuren ja pitkään jatkuneen globaalien epätasapainon seurauksena (Holmström 2008, 2010). Kriisiä edeltänyttä ajanjaksoa leimasi Yhdysvaltain rahoitusmarkkinoille hakeutuvat ylijäämät ja matalat korot, joiden ansiosta rahaa oli runsaasti saatavilla ja sen hinta oli alhainen. Holmströmin analyysin mukaan sääntelyä kierrettiin, syntyi rahoitusnovaatioita, erityissijoitusyhtiöitä ja iso varjopankkisektori. Velkavivun käyttö kiihdytti kehitystä, ja varallisuusesineiden hinnat nousivat nopeasti. Edelleen Holmströmin mukaan systeemiriskit aliarvioitiin. Hän toteaa, että vaikka niitä ei voi kokonaan pois-

taa, on etsittävä keinot niiden hallintaan. Holmström korosti, etteivät ahneus ja taitamattomuus riitä selitykseksi kriisille, vaan syyt ovat syvemmällä. Riskit eivät vähene, vaikka niin sanottuihin ”ilmeisiin syihin” puututtaisiin esimerkiksi markkinoiden läpinäkyvyyttä lisäämällä tai rahoitusnovaatioita rajoittamalla.

Bengt Holmström on ottanut kantaa myös julkisesta sektorista ja sen roolista käytävään keskusteluun. Hän sanoi Erkki Liikasen haastattelussa vuonna 2014, ettei sitä ymmärretä, että valtion syliin tulee kaikkein vaikeimmat tehtävät (Holmström 2014). Valtio saa tehtäväkseen asiat, joita yksityinen sektori ei pysty hoitamaan. Valtio joutuu tällöin monopoliasemaan, joka on hankala. Holmström korosti, että byrokratia on olennainen osa tapaa ohjata valtiota. Se on ratkaisu, ei sairaus tai ongelma. Hän sanoi myös, että jos siihen maailmaan tuodaan kannustimet, se on erittäin hankala maailma ja jopa vaarallinen.

3. Yhteenveto

1990-luvun alussa Holmström kyseenalaisti vahvan markan linjan ja oli luomassa vuoden 1992 jälkeistä talouspolitiikan linjaa. 2010-luvulla puolestaan Holmström on ollut määrittämässä Suomen talouskasvun uutta reseptiä. Hän on osallistunut kansainvälisestä finanssikriisistä käytyyn keskusteluun ja peräänkuuluttanut ”ilmeisten syiden” taakse katsomista.

Hänen kontribuutionsa talouspolitiikkaan ovat olleet merkittäviä, koska hän ei ole hyväksynyt ilmeisiä totuuksia vaan hakenut perimmäisiä syitä ongelmille. Hän on paneutunut Suomen asioihin huolella ja usein yhteistyössä muiden kanssa, eikä ole luonut epärealistisia odotuksia helpoista ja nopeista ratkaisuista. □

Kirjallisuus

- Haaparanta, P., Holmström, B., Honkapohja, S., Koskela, E. ja Paunio, J. (1992): ”Ehdotus talouspoliittiseksi ohjelmaksi”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 88: 517–521.
- Holmström, B. (2008), ”Discussion of ‘The Panic of 2007’, by Gary Gorton”, <http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1002789.files/Week%2014%20-%20November%2029%20and%20December%201/Holmstrom-Discussion%20of%20the%20panic%20of%202007.pdf> (viitattu 27.10.2016).
- Holmström, B. (2010), ”Vuosien 2007–2008 paniikki – Moderni versio talletuspaosta”, teoksessa Rouvinen, P. ja Ylä-Anttila, P. (toim.), *Kriisin jälkeen*, Taloustieto Oy, Helsinki.
- Holmström, B. (2014), ”Suomen talouskriisin luonne ja kasvun edellytykset”, Erkki Liikasen haastattelu Suomen Pankin rahamuseossa 27.3.2014, Yle Puhe, <http://areena.yle.fi/radio/2200963> (viitattu 27.10.2016).
- Holmström, B., Korkman, S. ja Pohjola, M. (2014): ”Suomen talouskriisin luonne ja kasvun edellytykset”, Valtioneuvoston kanslian muistio 21.2.2014, <http://vnk.fi/documents/10616/339615/Holmstrom-korkman-pohjola.pdf/4dae4e41-ed02-4b69-8265-ae5ed4ff201f> (viitattu 27.10.2016).
- Holmström, B., Korkman, S. ja Vihriälä, V. (2016), ”Talouspolitiikan suunta”, Muistio valtioneuvostolle 25.8.2016.
- Kiander, J. (2001), *Laman opetukset: Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset*, VATT Julkaisuja 27:5, Suomen Akatemian tutkimusohjelma, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Vihriälä, V. (1992), ”Rahoituskriisi pikemminkin kuin luottolama”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 88: 375–379.
- Valtioneuvoston kanslia (1992), ”Kansantalouden ongelmat ja lähivuosien talouspolitiikka”, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1992/5.